

Social- och hälsovårdsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om indexjustering åren 2024–2027 av vissa förmåner och belopp som är bundna vid folkpensionsindex och levnadskostnadsindex och lagar som har samband med den samt till lag om ändring av 7 § i barnbidragslagen

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om indexjustering åren 2024–2027 av vissa förmåner och belopp som är bundna vid folkpensionsindex och levnadskostnadsindex och lagar som har samband med den samt till lag om ändring av 7 § i barnbidragslagen (RP 75/2023 rd): Ärendet har remitterats till social- och hälsovårdsutskottet för betänkande och till grundlagsutskottet, kulturutskottet och arbetslivs- och jämställdhetsutskottet för utlåtande.

Utlåtanden

Följande utlåtanden har lämnats i ärendet:

- kulturutskottet KuUU 9/2023 rd
- arbetslivs- och jämställdhetsutskottet AjUU 5/2023 rd
- grundlagsutskottet GrUU 15/2023 rd

Sakkunniga

Utskottet har hört

- konsultativ tjänsteman Eva Ojala, social- och hälsovårdsministeriet
- finansråd Minna Liuttu, social- och hälsovårdsministeriet
- konsultativ tjänsteman Ilari Ahola, finansministeriet
- specialsakkunnig Tiina Järvinen, inrikesministeriet
- specialsakkunnig Marjut Vuorela, Äldreombudsmannens byrå
- specialsakkunnig Marko Leimio, Diskrimineringsombudsmannens byrå
- diskrimineringsombudsman Kristina Stenman, Diskrimineringsombudsmannens byrå
- professor Juho Saari, Tammerfors universitet
- chefsmatematiker Henri Riuttala, Folkpensionsanstalten
- forskningschef Jussi Tervola, Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- verkställande direktör Virpi Holmqvist, Attendo
- affärsområdesdirektör Arne Köhler, Esperi Care Oy
- ledande näringsexpert Laura Lindeberg, Hyvinvointiala HALI ry
- generalsekreterare Vertti Kiukas, SOSTE Finlands social och hälsa rf

Betänkande ShUB 17/2023 rd

- sakkunnig Suvi Mäkeläinen, Ungdomssektorns takorganisation i Finland Allians rf
- socialpolitisk sakkunnig Erica Alaluusua, Finlands studerandekårers förbund - SAMOK rf
- socialpolitisk sakkunnig Sakari Tuomisto, Finlands studentkårers förbund FSF rf
- verksamhetsledare Jukka Haapakoski, Työttömien Keskusjärjestö ry
- politices doktor Yrjö Mattila.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- sakkunnig Sanna Ahola, Människorättscentret
- barnombudsman Elina Pekkarinen, Barnombudsmannens byrå
- inrikesministeriet
- undervisnings- och kulturministeriet
- professor Heikki Hiilamo, Helsingfors universitet
- Akava ry
- Amnesty International Finländska sektionen rf
- Finlands näringsliv rf
- Pensionärsförbundens intresseorganisation PIO rf
- Finlands Svenska Skolungdomsförbund FSS rf
- Hyvinvointiala HALI ry
- Förbundet för Mänskliga Rättigheter
- Centralhandelskammaren
- Mannerheims Barnskyddsförbund rf
- Nätverket för familjers diversitet
- SOSTE Finlands social och hälsa rf
- STTK rf
- Finlands Yrkesstuderandes Centralförbund - SAKKI rf
- Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC rf
- Alliansen för Finlands Studerande - OSKU rf
- Företagarna i Finland rf.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att det stiftas en lag om indexjustering åren 2024—2027 av vissa förmåner och belopp som är bundna vid folkpensionsindex och levnadskostnadsindex. Dessutom föreslås det att lagen om bostadsbidrag för pensionstagare och barnbidragslagen ändras.

Enligt propositionen ska vissa förmåner och belopp som är bundna vid folkpensionsindex eller levnadskostnadsindex inte justeras åren 2024—2027 på det sätt som anges i lagen om folkpensionsindex eller enligt förändringarna i levnadskostnadsindex. Den föreslagna lagen gäller dagpenningförmånens minimibelopp enligt sjukförsäkringslagen, minimibeloppet av rehabiliteringspenning för yrkesinriktad rehabilitering och för unga enligt lagen om Folkpensionsanstaltens rehabiliteringsförmåner och rehabiliteringspenningförmåner, beloppet av grunddagpenningen, grunddagpenningens förhöjningsdel och barnförhöjningen enligt lagen om utkomstskydd för arbetslösa, förmåner enligt lagen om stöd för hemvård och privat vård av barn, belopp enligt lagen om allmänt bostadsbidrag, belopp enligt lagen om bostadsbidrag för pensionstagare, beloppet av studiepenningen, försörjarförhöjningen till studiepenningen och läromaterialstillägget en-

Betänkande ShUB 17/2023 rd

ligt lagen om studiestöd, beloppet av vuxenutbildningsstödet grunddel enligt lagen om vuxenutbildningsförmåner samt mottagningspenning eller brukspenning enligt lagen om mottagande av personer som söker internationellt skydd och om identifiering av och hjälp till offer för människohandel. Dessutom föreslås det att lagen om bostadsbidrag för pensionstagare ändras temporärt så att sådana utgifter för uppvärmning, vatten och underhåll, genomsnittliga boendeutgifter och boendeutgifternas maximibelopp som ska beaktas i bostadsbidraget inte justeras åren 2024—2027.

Lagarna föreslås gälla fram till 2027, dock så att om poängtalet för folkpensionsindex under något av de år lagarna är i kraft är minst 2009, ska lagen tillämpas endast till utgången av det året. I praktiken innebär detta att effekten av en utebliven justering av förmånerna och beloppen på den reella nivån på förmånerna och beloppen skulle bli högst 10,2 procent.

För att stödja barnfamiljer föreslås det att barnbidragslagen ändras genom en höjning av barnbidraget för det fjärde och det femte barnet, och för varje påföljande barn, ensamförsörjartillägget samt barnbidraget för barn under tre år.

Propositionen hänför sig till regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering där balansering av de offentliga finanserna har skrivits in som ett mål. Förslaget beräknas stärka de offentliga finanserna med högst 320 miljoner euro. Dessutom bedömer finansministeriet att propositionen kommer att leda till att sysselsättningen ökar med upp till 22 700 arbetande. Avsikten är inte att senare införa indexhöjningar i stället för den indexjustering av förmåner och belopp som enligt förslaget ska lämnas ogjord.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2024 och avses bli behandlad i samband med den.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2024. Lagen om indexjustering åren 2024—2027 av vissa förmåner och belopp som är bundna vid folkpensionsindex och levnads-kostnadsindex och lagen om temporär ändring av 54 § i lagen om bostadsbidrag för pensionstagare avses gälla till den 31 december 2027.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Syftet med propositionen är att genomföra föresatsen i regeringsprogrammet för statsminister Orpos regering om att balansera de offentliga finanserna och att öka sysselsättningen. I enlighet med regeringsprogrammet föreslås det att det inte ska göras några indexhöjningar 2024—2027 i de förmåner som är bundna vid folkpensionsindex och konsumentprisindex och inte heller i de belopp som inverkar på fastställandet av förmånen.

Den föreslagna indexfrysningen gäller dagpenningförmånens minimibelopp enligt sjukförsäkringslagen, minimibeloppet av rehabiliteringspenning för yrkesinriktad rehabilitering och för unga enligt lagen om Folkpensionsanstaltens rehabiliteringsförmåner och rehabiliteringspen-

Betänkande ShUB 17/2023 rd

ningförmåner, beloppet av grunddagpenningen, grunddagpenningens förhöjningsdel och barnförhöjningen enligt lagen om utkomstskydd för arbetslösa, förmåner enligt lagen om stöd för hemvård och privat vård av barn, belopp enligt lagen om allmänt bostadsbidrag, belopp enligt lagen om bostadsbidrag för pensionstagare, beloppet av studiepenningen, försörjarförhöjningen till studiepenningen och läromaterialstillägget enligt lagen om studiestöd, beloppet av vuxenutbildningsstödet grunddel enligt lagen om vuxenutbildningsförmåner samt mottagningspenning eller brukspenning enligt lagen om mottagande av personer som söker internationellt skydd och om identifiering av och hjälp till offer för människohandel. Dessutom föreslås det att lagen om bostadsbidrag för pensionstagare ändras temporärt så att de utgifter för uppvärmning, vatten och underhåll, genomsnittliga boendeutgifter och boendeutgifternas maximibelopp som ska beaktas i bostadsbidraget inte justeras åren 2024—2027.

Vidare föreslås det att barnfamiljernas försörjning ska stödjas genom en höjning av barnbidraget för det fjärde och därpå följande barn, barnbidraget för barn under tre år och barnbidragets ensamförsörjartillägg.

Förslaget omfattar inte folkpension, garantipension, familjepension, barnförhöjning enligt folkpensionslagen, handikappförmåner, fronttillägg, utkomststödet grunddel, avträdelsestödet kompletteringsdel i egenskap av en förmån som kan jämföras med pension samt årssjälvrisk för läkemedel. Den föreslagna lagen gäller inte heller militärunderstödet grundunderstöd som är bundet till folkpensionens belopp, och inte heller underhållsstöd som indexjusteras på samma sätt som underhållsbidrag. I fråga om ovan nämnda förmåner görs indexjusteringarna enligt den gällande lagstiftningen.

Lagarna om indexfrysning gäller enligt propositionen fram till 2027, dock så att effekten av att förmånerna och beloppen inte justeras är högst 10,2 procent på reell nivå.

Propositionen hör samman med regeringsprogrammets mål att balansera de offentliga finanserna och främja sysselsättningen. Propositionen beräknas höja de årliga kostnaderna med cirka 320 miljoner euro, varav statens andel är 280 miljoner euro och kommunernas 40 miljoner euro.

Grundlagsutskottet anser i sitt utlåtande att de omständigheter som läggs fram i propositionen och som hänför sig till läget i de offentliga finanserna och utvecklingsutsikterna, bland annat i fråga om det strukturella underskottet, kan motivera att indexjusteringar inte görs. Med beaktande av propositionens bedömningar av i vilken grad sysselsättningen stärks kan lagförslaget anses ha betydelse med tanke på skyldigheten att främja sysselsättningen enligt 18 § 2 mom. i grundlagen (GrUU 15/2023 rd, stycke 10). Enligt grundlagsutskottet kan lagförslagen godkännas i vanlig lagstiftningsordning.

Social- och hälsovårdsutskottet anser att lagförslagen är motiverade med tanke på propositionens syften och tillstyrker i övrigt lagförslagen utan ändringar, men lagförslag 1 med ändringar på grund av andra propositioner som behandlas samtidigt.

Betänkande ShUB 17/2023 rd

Indexjusteringarna

Beloppen av de förmåner och andra belopp i förmånslagarna som är bundna till folkpensions- och levnadskostnadsindex hålls enligt förslaget på 2023 års nivå fram till 2027. Det föreslås inte att frysningen av indexjusteringarna ska kompenseras senare, utan ändringen är avsedd att vara permanent. Grundlagsutskottet noterar i sitt utlåtande att det faktum att indexfrysningen föreslås vara i kraft åtskilliga år inverkar på bedömningen av förslagets konsekvenser. Grundlagsutskottet anser att den långa tidsperioden för den föreslagna indexfrysningen i sig inte är helt problemfri (stycke 12).

Indexfrysningen berör personer och hushåll som får förmåner som omfattas av frysningen i och med att förmånernas reella nivå minskar. De faktiska konsekvenserna varierar beroende på förmånstagarens situation. Ju längre tid förmånen fås, desto större är inverkan av frysningen av indexjusteringarna. Därtill kumuleras inverkan av frysningen om en person eller ett hushåll till vilket personen hör får flera förmåner som omfattas av frysningen.

Det bedöms att propositionen ökar användningen av utkomststöd. Enligt propositionsmotiven ökar utgifterna för utkomststöd nästa år med 12,1 miljoner euro och som mest med 40 miljoner euro 2027. Eftersom kommunerna finansierar hälften av utgifterna för utkomststödet, kommer kommunernas statsandelar att minskas. Den fulla effekten på 20 miljoner euro beaktas i statsandelarna 2029.

De tillgängliga inkomsterna för personerna och hushållen med de allra lägsta inkomsterna sjunker inte nödvändigtvis, eftersom utkomststödet kompenserar bortfallet av övriga förmåner. För andra än de som får utkomststöd kompenserar de föreslagna höjningarna av barnbidraget delvis sänkningen av den reella nivån på de primära förmånerna, vilken orsakas av att indexjusteringar inte görs.

Enligt grundlagsutskottets uppfattning försämrar inte heller den föreslagna indexfrysningen sammantaget, också med beaktande av bestämmelsen om ett tak för effekterna, tryggheten av den grundläggande försörjningen enligt 19 § 2 mom. i grundlagen så väsentligt att regleringen inte skulle motsvara kraven i 19 § 2 mom. i grundlagen. Grundlagsutskottet anser dock med hänvisning till sin tidigare praxis att det är oroväckande att konsekvenserna av regleringen kraftigast drabbar personer och hushåll med låga inkomster (stycke 15).

De föreslagna ändringarna ökar också behovet av utkomststöd, som är det stöd som beviljas i sista hand. Utskottet upprepar sin tidigare ståndpunkt, enligt vilken det med tanke på det sociala trygghetssystemet som helhet och incitamenten att arbeta inte är ändamålsenligt att öka användningen av utkomststöd (bl.a. ShUB 8/2019 rd, ShUB 30/2022 rd, ShUB 13/2023 rd). Det har också konstaterats att när behovet av utkomststöd blir långvarigt, ökar också hälso- och välfärdsproblemen och den generationsöverskridande utsattheten. Grundlagsutskottet har ansett det vara oroväckande att den föreslagna lagstiftningen har bedömts styra förmånstagarna till mottagare av utkomststöd som är avsett att trygga försörjningen i sista hand. Grundlagsutskottet påpekar också att utkomststödet är förenat med behovsprövning och utgiftskontroll som avviker från det övriga sociala trygghetssystemet (stycke 16). Utskottet anser det vara viktigt att den totalreform av ut-

Betänkande ShUB 17/2023 rd

komststödet som ingår i regeringsprogrammet och som riksdagen förutsätter genomförs (ShUB 54/2014 rd och ShUB 29/2022 rd).

Grundlagsutskottet hänvisar också till tillämpningspraxisen för kommittén för sociala rättigheter, som övervakar den europeiska sociala stadgan, och för den ESK-kommitté som övervakar FN:s ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Även propositionen redogör för dessa organ. Grundlagsutskottet upprepar att det ser mycket allvarligt på de synpunkter som lagts fram i övervakningen av stadgan. Grundlagsutskottet anser att statsrådet snarast bör inleda en grundlig granskning av frågan (stycke 18).

Utvecklingen av folkpensionsindexet är bunden till konsumentprisernas utveckling, så propositionens konsekvenser beror på den kommande inflationsutvecklingen. Propositionen grundar sig på finansministeriets prognos om utvecklingen av ekonomin och kostnadsnivån. Den föreslagna frysningen av de lagstadgade indexjusteringarna sänker förmånsutgifterna med sammanlagt 239 miljoner euro år 2024 och med 549 miljoner euro år 2027. Med beaktande av skatteeffekterna på grund av frysningen beräknas de offentliga utgifterna sjunka med 167 miljoner euro 2024 och med 384 miljoner euro 2027.

Uteblivna indexjusteringar höjer enligt propositionsmotiven sysselsättningsgraden med 22 700 sysselsatta. Om alla åtgärder enligt regeringsprogrammet genomförs och indexfrysningen genomförs fullt ut (10,2 procent) stärks sysselsättningen dock enligt finansministeriets bedömning med 18 600.

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet påpekar att det med tanke på propositionens sysselsättande effekter är fråga om en betydande enskild åtgärd för att främja det mål som anges i regeringsprogrammet, alltså 100 000 nya sysselsatta. Samtidigt är det enligt arbetslivs- och jämställdhetsutskottets utlåtande dock bra att beakta att propositionens bedömning av sysselsättningseffekterna, precis som andra bedömningar, är förenad med osäkerhetsfaktorer. Det har bland annat att göra med att effekterna av indexfrysningarna grundar sig på en prognostiserad förändring i konsumentpriserna. När inflationen avtar minskar effekterna av de uteblivna indexjusteringarna. Besluten i regeringens första budgetproposition har bedömts stärka sysselsättningen avsevärt. Finansministeriet har uppskattat att de ändringar som träder i kraft 2024 stärker sysselsättningen med 60 000—65 000 personer.

Enligt arbetslivs- och jämställdhetsutskottet bör det också beaktas att social- och hälsovårdsministeriets och finansministeriets konsekvensbedömningar av förändringarna i den sociala tryggheten visar att förändringarna stärker incitamenten att arbeta. Starkare incitamentet att arbeta och ta emot extra arbete måste enligt utlåtandet ses som något positivt, också med tanke på en eventuell förbättring av barnfamiljernas försörjningsnivå.

Enligt uppgifter till utskottet riktas indexfrysningen av ett flertal förmåner i högre grad mot kvinnor än mot män. Social- och hälsovårdsutskottet håller med arbetslivs- och jämställdhetsutskottet om att det är viktigt att regeringen också bevakar lagens eventuella konsekvenser för jämställdheten.

Betänkande ShUB 17/2023 rd

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet lyfter dessutom fram att förslagen i propositionen också påverkar försörjningen för personer med funktionsnedsättning, om de får förmåner som omfattas av frysningen av indexjusteringarna. Inkomsterna för personer med funktionsnedsättning baserar sig i högre grad än hos den övriga befolkningen på inkomstöverföringar. I stället för löneinkomster utgörs de viktigaste inkomstkällorna av pensionsinkomster och handikappförmåner. Frysningen av indexjusteringarna berör inte dessa förmåner. Å andra sidan får en del personer med funktionsnedsättning flera olika förmåner samtidigt, såsom stöd för boende och sjukdagpenningens eller rehabiliteringspenningens minimibelopp, varvid den föreslagna frysningen av indexjusteringarna har en negativ inverkan på försörjningen för dessa personer. Enligt arbetslivs- och jämställdhetsutskottets utlåtande bör man i fråga om försörjningen för personer med funktionsnedsättning beakta att man i regeringsprogrammet starkt har förbundit sig till att förbättra möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att delta i arbetslivet och att deltagande i arbetslivet stärker försörjningen för personer med funktionsnedsättning.

Ändringarna i bostadsbidraget för pensionstagare

Det föreslås att lagen om bostadsbidrag för pensionstagare ändras temporärt så att sådana utgifter för uppvärmning, vatten och underhåll, genomsnittliga boendeutgifter och boendeutgifternas maximibelopp som ska beaktas i bostadsbidraget inte justeras åren 2024—2027. De belopp i euro som gäller dessa hålls följaktligen på samma nivå som föreskrivits för dem i statsrådets förordning om grunderna för bestämmande av bostadsbidraget för pensionstagare 2023 (977/2022).

Utskottet betonar att indexfrysningens konsekvenser för pensionstagarnas försörjning och behov av utkomststöd måste följas aktivt.

Studiestöd

I propositionen ingår en indexfrysning av studiepenningens olika belopp, vilket innebär att studiepenningens reella nivå sjunker med cirka 10 procent fram till 2027. Mätt i euro inverkar frysningen mest på en studerande som fyllt 18 år och som bor för sig själv (högst omkring 32 euro per månad). På motsvarande sätt är inverkan till exempel för en studerande som är 17 år gammal och som bor för sig själv och studerar vid en annan läroanstalt än en högskola högst knappt 26 euro per månad. Inverkan för en studerande som fyllt 20 år och bor hos sina föräldrar är högst 23 euro per månad.

Kulturutskottet lyfter i sitt utlåtande fram de sakkunnigas oro över försämringen av studiestödets köpkraft och konstaterar att avsikten är att kompensera denna minskning genom att höja studielånets månadsbelopp och bland annat höja nivån på studiepenningens försörjarförhöjning (RP 80/2023 rd).

Kulturutskottet behandlar i sitt utlåtande huruvida utexamineringen av studerande kan fördröjas av att studiepenningens köpkraft försvagas samtidigt som lönenivån stiger. En annan hotbild som enligt utlåtandet identifierats är de konsekvenser de ekonomiska utmaningarna har på välbefinnandet och lärandet. Ekonomiska svårigheter hos unga konstateras påverka olika delar av livet och ökar risken för att studierna avbryts. Utskottet anser det vara viktigt att den totalreform av studiestödet som nämns i regeringsprogrammet genomförs.

Betänkande ShUB 17/2023 rd

Kulturutskottet påpekar att den aktuella propositionen hänför sig till behovet av att anpassa statsfinanserna och betonar att förutsättningarna för studerandenas studier och välfärd bör tryggas även i fortsättningen. Studiestödet ska enligt utlåtandet till sin nivå vara sådant att det möjliggör studier på heltid och uppmuntrar till att avlägga studierna inom utsatt tid. Konsekvenserna av dessa ändringar bör därför, i samråd med de studerande, bedömas också med tanke på de studerandes studieförutsättningar.

Mottagningspenning

Propositionen gäller också mottagningspenning och brukspenning enligt lagen om mottagande av personer som söker internationellt skydd och om identifiering av och hjälp till offer för människohandel. Enligt mottagningsdirektivet ska mottagningspenningens belopp motsvara den nivå som medlemsstaten fastställt antingen genom lag eller praxis i syfte att säkerställa en rimlig levnadsstandard för de egna medborgarna. Mottagningspenningen kan dock vara mindre, särskilt om en del av utkomsten beviljas som materiella nyttigheter. Utöver mottagningspenningens grunddel kan den sökande vid behov ansöka om behovsprövad kompletterande mottagningspenning för att täcka utgifter som ansetts behövliga på grund av individuella behov eller förhållanden.

Mottagningspenningen fastställdes 2011 till 70 procent av utkomststödet grunddel. Den del av mottagningstjänsterna som gavs i form av nyttigheter ansågs då täcka resterande 30 procent av utkomststödet grunddel. Såväl utkomststödet som mottagningspenningen är bundna till folkpensionsindex. Syftet med det har varit att säkerställa att det samband mellan den nationella sociala tryggheten och mottagningspenningen som mottagningsdirektivet förutsätter kvarstår. För närvarande är mottagningspenningens grunddel enligt uppgift cirka 63 procent av grunddelen av det grundläggande utkomststödet. Indexfrysningen av mottagningspenningen och brukspenningen minskar förmånsutgifterna med 1,1 miljoner euro nästa år och med 1,8 miljoner euro 2027 (om taket på 10,2 procent nås).

Grundlagsutskottet konstaterar i sitt utlåtande att den nu aktuella propositionens avsnitt om förhållandet till grundlagen samt lagstiftningsordningen inte alls granskar den föreslagna bestämmelsen om mottagningspenning med avseende på 19 § 1 mom. i grundlagen. Grundlagsutskottet anser att detta är en allvarlig brist i propositionen. Frågan har enligt grundlagsutskottet utretts så bristfälligt i propositionen att social- och hälsovårdsutskottet bör bedöma om mottagningspenningen ska undantas från indexfrysningen.

Utkomststödet har i propositionen undantagits från indexfrysningen eftersom det är fråga om en socialskyddsförmån som beviljas i sista hand och som ska säkerställa att rätten enligt 19 § 1 mom. i grundlagen tillgodoses. Mottagningspenningen handlar på motsvarande sätt om ett utkomstskydd som beviljas i sista hand. Dessutom betonar utskottet att indexfrysningar som gjorts tidigare år också har gällt mottagningspenningen.

Att mottagningspenningen inte indexjusteras ökar ytterligare skillnaden gentemot utkomststödet, vilket har ansetts vara av betydelse med tanke på EU-lagstiftningens krav i fråga om mottagningspenning och den tillräckliga levnadsstandard som fastställs för medborgarna. Enligt utredning till utskottet ska mottagningspenningens förhållande till den nationella sociala tryggheten bedömas under den tid projektet för sänkning av mottagningspenningen pågår. Utskottet betonar

Betänkande ShUB 17/2023 rd

att den sammantagna effekten av ändringarna måste beaktas i projektet för ändring av mottagningspenningen. Utifrån utredningen föreslår utskottet inte att mottagningspenningen undantas från indexfrysningen.

Konsekvenser för välfärdsområdena

Omsorgstjänster som omfattar boendet produceras i huvudsak för serviceanordnaren, det vill säga välfärdsområdena. Producenterna av omsorgstjänster har långfristiga hyresavtal med ägarna till de fastigheter där omsorgen ges. Hyreshöjningarna följer enligt sakkunnigutfrågningen till stor del levnadskostnadsindexet. Ett hyresavtal för serviceboende ingås mellan serviceproducenten och den boende. Avvikande från ett sedvanligt hyresförhållande inkluderar hyran kostnader för el, uppvärmning, vatten och underhåll av fastigheten, varför hyrorna enligt sakkunnigutfrågningen på sina håll redan nu är så låga att de inte täcker kostnaderna. I praktiken är det vanligt att omsorgsproducentens rätt att ta ut hyra har begränsats till Folkpensionsanstaltens maximiersättning för bostadsbidraget för pensionstagare. När den ersättning som tas ut för boende fryses till 2023 års nivå, överförs det höjningstryck som frysningen av folkpensionsindex medför på servicepriserna för vården, vilket försämrar välfärdsområdenas budget för 2024.

Enligt en bedömning till utskottet kan den del av den årliga utgiften för välfärdsområdena 2024 som inte täcks av hyrorna uppgå till cirka 24 miljoner euro, om kalkylen omfattar endast de äldre som utifrån ett hyresförhållande bor i vanligt serviceboende eller serviceboende med heldygnsomsorg. Motsvarande underskott beräknas år 2025 uppgå till över 30 miljoner euro och år 2026 till över 40 miljoner euro. Kalkylen har gjorts utifrån antagandet att volymen av boendeservicen för äldre i hyresförhållande förblir oförändrad, det vill säga att antalet platser varken ökar eller minskar.

Utskottet anser det vara en brist att man i propositionen inte har bedömt vilka konsekvenser indexfrysningen av bostadsbidraget för pensionstagare har för välfärdsområdena. Utskottet finner det angeläget att regeringen följer vilka konsekvenser indexfrysningen har för välfärdsområdena.

Höjningarna av barnbidraget

För att stödja barnfamiljerna ändras barnbidragslagen så att det skrivs in en höjning på tio euro av barnbidragets belopp för det fjärde och femte barnet samt för varje påföljande barn. Samtidigt höjs barnbidragets ensamförsörjartillägg. Dessutom höjs barnbidraget för barn under tre år med 26 euro per månad och barn.

En ökning av barnbidragets ensamförsörjartillägg ökar utgifterna med uppskattningsvis 22 miljoner euro på årsnivå. Motsvarande siffror för höjningen av barnbidraget för det fjärde och femte barnet är 5 miljoner euro och 43 miljoner euro för höjningen av barnbidraget för barn under tre år. När inkomsterna i vissa barnfamiljer stiger beräknas behovet av utkomststöd på årsnivå minska med cirka 5 miljoner euro, så i och med höjningarna av barnbidraget beräknas utgifterna öka med sammanlagt 65 miljoner euro per år. I propositionen beräknas behovet av utkomststöd minska med cirka 5 miljoner euro på årsnivå till följd av höjningarna.

Betänkande ShUB 17/2023 rd

Genom de föreslagna ändringarna genomförs skrivningen i regeringsprogrammet om att förbättra barnfamiljernas försörjningsnivå. Social- och hälsovårdsutskottet välkomnar att de föreslagna höjningarna av barnbidraget riktar sig till de familjer som i ljuset av studier i genomsnitt oftare än andra är föremål en risk för fattigdom, det vill säga familjer med en förälder, familjer med flera barn och familjer med små barn.

Utskottet påpekar dock i likhet med arbetslivs- och jämställdhetsutskottet att även om de ovan nämnda höjningarna av barnbidraget i princip förbättrar den ekonomiska situationen för de barnfamiljer som har rätt till dessa höjningar, sänker å andra sidan den planerade frysningen av indexjusteringarna den reella nivån på förmånerna i fråga. Det har konsekvenser för de barnfamiljer där föräldrarna får förmåner som berörs av den föreslagna frysningen. Höjningarna av barnbidraget berör inte alla barnfamiljer som får förmåner vars indexjusteringar uteblir, och höjningarna motsvarar inte nödvändigtvis till sitt belopp den förlust som följer av att indexjusteringarna inte görs.

Enligt arbetslivs- och jämställdhetsutskottet bör det också beaktas att social- och hälsovårdsministeriets och finansministeriets konsekvensbedömningar av förändringarna i den sociala tryggheten visar att förändringarna stärker incitamenten att arbeta. Starkare incitamentet att arbeta och ta emot extra arbete måste ses som något positivt, också med tanke på en eventuell förbättring av barnfamiljernas försörjningsnivå.

De sammantagna konsekvenserna

Mottagarna av förmåner som omfattas av indexfrysningen blir dessutom föremål för andra planerade ändringar under 2024, såsom de ändringar som föreslås i utkomstskyddet för arbetslösa (RP 73/2023 rd) och bostadsbidraget (RP 74/2023 rd). De ändringar som föreslås i utkomstskyddet för arbetslösa och indexfrysningen av förmånerna ökar behovet av allmänt bostadsbidrag och utkomststöd i sista hand. Ändringen av bestämmelserna om boendeutgifter i fråga om utkomststödet (RP 58/2023 rd) skärper å sin sida beaktandet av boendeutgifterna i utkomststödet.

Social- och hälsovårdsministeriet har publicerat en separat utredning om de sammantagna konsekvenserna av ändringarna i utkomstskyddet för arbetslösa och indexfrysningarna av förmåner. Enligt utredningen kommer den ekonomiska utsattheten att öka och de relativa förändringarna i disponibel inkomst blir störst i de lägsta inkomstdecilerna. I en granskning enligt typ av familj visade det sig att de klart största konsekvenserna gäller unga enpersonshushåll och unga barnlösa par. Konsekvenserna för barnfamiljer är sammantaget mindre än konsekvenserna för hushåll med barnlösa personer i arbetsför ålder. Bland ensamföräldrarna är det också en stor andel som går miste om bidrag, men det är ovanligare att de disponibla inkomsterna minskar med mer än 10 procent jämfört med hushåll med en person i arbetsför ålder. I utredningen beaktas inte de ändringar som föreslås i utkomststödet.

Liksom grundlagsutskottet vill social- och hälsovårdsutskottet fästa statsrådets uppmärksamhet vid bristerna i bedömningen av de sammantagna konsekvenserna av de propositioner som är under behandling i riksdagen, särskilt i fråga om konsekvenserna för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Social- och hälsovårdsutskottet instämmer med grundlagsutskottet i att statsrådet noggrant måste följa propositionens konsekvenser särskilt med avse-

Betänkande ShUB 17/2023 rd

ende på de rättigheter som tryggas i 19 § i grundlagen och vid behov vidta åtgärder för att rätta till de problem som upptäcks. Dessutom bör statsrådet följa vilka konsekvenser de föreslagna ändringarna har för barnfamiljernas ställning och användningen av utkomststöd.

Det är nödvändigt att i efterhand följa och bedöma de föreslagna ändringarnas konsekvenser både nationellt och regionalt. Särskilt bör man följa hur de föreslagna ändringarna påverkar försörjningsbehovet, barnfamiljernas ställning och barnfattigdomen. Social- och hälsovårdsutskottet anser det vara viktigt att konsekvenserna utreds genom en uppföljningsstudie utöver den statistiska uppföljningen. Exempelvis sysselsättningsincitamenten påverkas särskilt av det ekonomiska konjunkturläget och det är därför inte möjligt att direkt bedöma ändringarnas konsekvenser utifrån statistiken. Uppföljningsstudien bör också kombineras med den bedömning av konsekvenserna för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna som grundlagsutskottet förutsätter.

Dessutom betonar utskottet att grundtrygghetens tillräcklighet ska utvärderas vart fjärde år i en utvärderingsrapport i enlighet med 4 a § i lagen om folkpensionsindex. Vid utvärderingen beaktas de förmåner som personen eller hushållet får och som verkställs av Folkpensionsanstalten samt utkomststöd enligt lagen om utkomststöd (1412/1997).

Grundtryggheten följs också upp i samband med den periodiska rapporteringen i anknytning till människorättskonventioner. Finland har förbundit sig att iaktta de konventioner om mänskliga rättigheter som upprättats inom både Förenta nationerna och Europarådet. Viktigast för den sociala tryggheten är Europarådets reviderade sociala stadga och FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. I konventionerna fastställs mekanismerna för övervakning av genomförandet av dem. I praktiken sker övervakningen genom de periodiska rapporter som staterna lämnar in.

Beredningen av propositionen

Till följd av den korta remissbehandlingen av propositionsutkastet fäste grundlagsutskottet i sitt utlåtande statsrådets uppmärksamhet vid iakttagandet av god lagberedningssed (stycke 22).

Grundlagsutskottet konstaterade att det med undantag av bedömningen av spareffekterna inte gavs någon bedömning av propositionens korseffekter med andra ändringar i den sociala tryggheten som regeringen planerat för 2024. De har dock behandlats i social- och hälsovårdsministeriets promemoria om bedömningen av de samverkande konsekvenserna av ändringarna i den sociala tryggheten 2024. Grundlagsutskottet anser att promemorian i sig kan anses vara tämligen täckande i fråga om konsekvenserna under år 2024. De anhopande konsekvenser som indexfrysningarna för med sig de kommande åren har inte bedömts. Grundlagsutskottet ansåg dessutom att det är problematiskt att promemorian inte innehåller någon uttrycklig granskning av propositionernas konsekvenser för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Grundlagsutskottet har konstaterat att de grundläggande fri- och rättigheterna är individuella, vilket i fråga om konsekvensbedömningen innebär att särskild uppmärksamhet ska fästas vid de fall där de negativa konsekvenserna är som störst, även om antalet sådana fall eventuellt vore litet.

Betänkande ShUB 17/2023 rd

Enligt grundlagsutskottet får effekterna av ändringar som påverkar de grundläggande fri- och rättigheterna och andra planerade reformer sammantagna inte vara oskäligen. Grundlagsutskottet har också konstaterat att om regeringen lämnar separata propositioner om en och samma fråga kan det innebära att utskottet tvingas bedöma en viss proposition utifrån bristfällig information och då inte kan väga in eventuella kumulativa effekter av de separata förslagen. Likaså har grundlagsutskottet påpekat att regeringen bör sträva efter att lägga fram en samlad proposition om samtida reformer som gäller viss lagstiftning eller att så samlat som möjligt bedöma konsekvenserna av reformer som gäller samma grundläggande fri- och rättigheter. Utskottet anser att frågan också berör riksdagens rätt att få information enligt 47 § i grundlagen. Social- och hälsovårdsutskottet instämmer i grundlagsutskottets kritik mot lagberedningen och betonar dessutom att riksdagen bör reserveras en tillräcklig och skälig tid för behandlingen av lagförslagen.

Uppföljning

Social- och hälsovårdsutskottet anser i likhet med grundlagsutskottet det vara klart att statsrådet noggrant måste följa vilka konsekvenser indexfrysningen har och vid behov vidta åtgärder för att rätta till de problem som upptäcks. Vid uppföljningen ska statsrådet också beakta de sammantagna konsekvenserna av andra förändringar i de sociala förmånerna. Social- och hälsovårdsutskottet föreslår ett uttalande om detta. (*Utskottets förslag till uttalande.*)

DETALJMOTIVERING

1. Lagen om indexjustering åren 2024—2027 av vissa förmåner och belopp som är bundna vid folkpensionsindex och levnadskostnadsindex

1 §. Utskottet föreslår att 1 mom. 2 punkten ändras utifrån de ändringar som utskottet föreslår i lagen om Folkpensionsanstaltens rehabiliteringsförmåner och rehabiliteringspenningförmåner (ShUB 11/2023 rd, RP 60/2023 rd). Ändringen innebär att sloandet av indexjusteringarna allmänt gäller alla rehabiliteringspenningar enligt rehabiliteringslagen, det vill säga oberoende av om de beviljats före eller efter lagens ikraftträdande.

Utskottet föreslår att 1 mom. 3 punkten ändras så att indexfrysningen också ska omfatta den inkomstgräns för arbetsvillkoret som föreslås i proposition RP 73/2023 rd.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Social- och hälsovårdsutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner lagförslag 2—4 i proposition RP 75/2023 rd utan ändringar.

Riksdagen godkänner lagförslag 1 i proposition RP 75/2023 rd med ändringar. (Utskottets ändringsförslag)

Riksdagen godkänner ett uttalande. (Utskottets förslag till uttalande)

Utskottets ändringsförslag

1.

Lag

om indexjustering åren 2024–2027 av vissa förmåner och belopp som är bundna vid folkpensionsindex och levnadskostnadsindex

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §

Med avvikelse från vad som föreskrivs i 11 kap. 10 § i sjukförsäkringslagen (1224/2004), 67 § i lagen om Folkpensionsanstaltens rehabiliteringsförmåner och rehabiliteringspenningförmåner (566/2005), 14 kap. 1 § 1 mom. **och 1 b § 1 mom.** i lagen om utkomstskydd för arbetslösa (1290/2002), 26 § i lagen om stöd för hemvård och privat vård av barn (1128/1996), 51 § 1 och 3 mom. i lagen om allmänt bostadsbidrag (938/2014), 17 § 2 mom. 7 punkten och 53 § 1 mom. i lagen om bostadsbidrag för pensionstagare (571/2007), 11 § 8 mom. i lagen om studiestöd (65/1994), 31 § 1 mom. i lagen om vuxenutbildningsförmåner (1276/2000) samt 22 § 1 mom. i lagen om mottagande av personer som söker internationellt skydd och om identifiering av och hjälp till offer för människohandel (746/2011) ska följande förmåner och belopp som är bundna vid folkpensionsindex och levnadskostnadsindex inte justeras åren 2024—2027:

- 1) minimibeloppet av dagpenningsförmånerna enligt sjukförsäkringslagen,
- 2) ~~minimibeloppet~~ **beloppet** av rehabiliteringspenning ~~för yrkesinriktad rehabilitering och rehabiliteringspenning för unga~~ enligt lagen om Folkpensionsanstaltens rehabiliteringsförmåner och rehabiliteringspenningförmåner,
- 3) beloppet av grunddagpenningen, grunddagpenningens förhöjningsdel och barnförhöjningen enligt lagen om utkomstskydd för arbetslösa **samt beloppet av den inkomst som ska räknas in i arbetsvillkoret för löntagare,**
- 4) förmåner enligt lagen om stöd för hemvård och privat vård av barn,
- 5) belopp enligt lagen om allmänt bostadsbidrag,
- 6) belopp enligt lagen om bostadsbidrag för pensionstagare,
- 7) beloppet av studiepenningen, försörjarförhöjningen till studiepenningen och läromaterialstället enligt lagen om studiestöd,
- 8) beloppet av vuxenutbildningsstödet grunddel enligt lagen om vuxenutbildningsförmåner,
- 9) mottagningspenning eller brukspenning enligt lagen om mottagande av personer som söker internationellt skydd och om identifiering av och hjälp till offer för människohandel.

2 §

Denna lag träder i kraft den 20 och gäller till och med den 31 december 2027. Om poängtalet för folkpensionsindex som fastställts i enlighet med lagen om folkpensionsindex (456/2001) är

Betänkande ShUB 17/2023 rd

minst 2009 under något av de år före 2027 som lagen är i kraft, tillämpas lagen emellertid endast till utgången av det året.

Förmåner och belopp som är bundna vid folkpensionsindex enligt de lagar som avses i 1 § ändras vid ingången av det sista året under vilket denna lag tillämpas så att de justerade med poängtalet för folkpensionsindex 2009 är lika stora som gällande förmåner och belopp justerade med poängtalet för folkpensionsindex 1805. I förmånerna och penningbeloppen görs en indexjustering med poängtalet för folkpensionsindex under det sista året under vilket lagen tillämpas. De maximala boendeutgifter som är bundna vid levnadskostnadsindex enligt lagen om allmänt bostadsbidrag justeras vid ingången av det sista året under vilket denna lag tillämpas med förhållandet mellan poängtalet för levnadskostnadsindex för oktober under det nästsista året under vilket denna lag tillämpas och poängtalet 2461.

Om poängtalet för folkpensionsindex för år 2027 är lägre än 2009, ändras förmåner och belopp enligt de i 1 § avsedda lagarna från ingången av det år som följer på utgången av denna lags giltighetstid så att förmånerna och beloppen justerade med poängtalet för folkpensionsindex för år 2027 är lika stora som gällande förmåner och belopp justerade med poängtalet för folkpensionsindex 1 805. De maximala boendeutgifter som är bundna vid levnadskostnadsindex enligt lagen om allmänt bostadsbidrag justeras från ingången av det år som följer på utgången av denna lags giltighetstid med förhållandet mellan poängtalet för levnadskostnadsindex för oktober åren 2027 och 2026.

2.

Lag

om upphävande av 54 § 3 mom. i lagen om bostadsbidrag för pensionstagare

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §

Genom denna lag upphävs i lagen om bostadsbidrag för pensionstagare (571/2007) 54 § 3 mom., sådant det lyder i lag 1103/2016.

2 §

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag

om temporär ändring av 54 § i lagen om bostadsbidrag för pensionstagare

I enlighet med riksdagens beslut
fogas temporärt till 54 § i lagen om bostadsbidrag för pensionstagare (571/2007) ett nytt
3 mom. i stället för det 3 mom. som upphävts genom lag / som följer:

54 §

Justering av utgifterna för uppvärmning, vatten och underhåll samt av boendeutgifternas maximibelopp

Trots bestämmelserna i 1 och 2 mom. ska de belopp som avser utgifterna för uppvärmning, vatten och underhåll och de genomsnittliga boendeutgifterna samt boendeutgifternas maximibelopp åren 2024—2027 vara desamma som år 2023.

Denna lag träder i kraft den 20 och gäller till och med den 31 december 2027. Om poängtalet för folkpensionsindex som fastställts i enlighet med lagen om folkpensionsindex (456/2001) är minst 2009 under något av de år före 2027 som lagen är i kraft, tillämpas lagen emellertid endast till utgången av det året.

4.

Lag

om ändring av 7 § i barnbidragslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i barnbidragslagen (796/1992) 7 §, sådan den lyder i lagarna 1218/2019 och 559/2022, som följer:

Betänkande ShUB 17/2023 rd

7 §

Barnbidragets storlek

Barnbidraget är 94,88 euro per barn och kalendermånad.

Om en i 6 § avsedd person har rätt att lyfta barnbidrag för flera än ett barn, är barnbidragets belopp för det andra barnet 104,84 euro, för det tredje barnet 133,79 euro, för det fjärde barnet 173,24 euro och för varje påföljande barn 192,69 euro per kalendermånad.

För en ensamförsörjares barn betalas barnbidraget höjt med 73,30 euro per kalendermånad. Med ensamförsörjare avses i denna lag en person som har rätt att lyfta barnbidrag och som i början av betalningsmånaden för barnbidraget inte lever i äktenskap eller som före betalningsmånadens början har flyttat ifrån sin make i syfte att upphöra med samlevnaden. Som ensamförsörjare anses dock inte en person som utan att ingå äktenskap fortgående lever tillsammans med en annan person i gemensamt hushåll under förhållanden av äktenskapsliknande natur.

Om barnet så som avses i 11 § 1 mom. är i anstalts- eller familjevård och barnbidraget betalas till välfärdsområdet eller om bidraget med stöd av 12 § 1 mom. betalas till barnet självt, är barnbidraget 94,88 euro per kalendermånad. För barn till ensamförsörjare betalas dock barnbidraget höjt med 73,30 euro per kalendermånad.

Med avvikelse från vad som föreskrivs i 1—4 mom. är barnbidraget för barn under tre år 120,88 euro per kalendermånad. Förhöjt barnbidrag betalas från och med ingången av kalendermånaden efter den under vilken barnet har fötts eller rätten till barnbidrag har börjat till utgången av den kalendermånad under vilken barnet fyller 3 år. Om en i 6 § avsedd person har rätt att lyfta barnbidrag för flera än ett barn under tre år, är barnbidragets belopp för det andra barnet 130,84 euro, för det tredje barnet 159,79 euro, för det fjärde barnet 199,24 euro och för varje påföljande barn 218,69 euro per kalendermånad. Om ett barn under tre år så som avses i 11 § 1 mom. är i anstalts- eller familjevård och barnbidraget betalas till välfärdsområdet, är barnbidraget 120,88 euro per kalendermånad. För en ensamförsörjares barn betalas barnbidraget höjt med 73,30 euro per kalendermånad.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Bestämmelserna i 7 § 5 mom. i denna lag tillämpas från och med den 1 april 2024.

Utskottets förslag till uttalande

Riksdagen förutsätter att statsrådet aktivt följer vilka konsekvenser indexfrysningen har för olika grupper av förmånstagare och vilka samverkande konsekvenser ändringarna i de olika socialskyddsförmånerna kan ha tillsammans med indexfrysningen och vidtar åtgärder för att rätta till de problem som observeras.

Betänkande ShUB 17/2023 rd

Helsingfors 1.12.2023

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Krista Kiuru sd
vice ordförande Mia Laiho saml
medlem Li Andersson vänst
medlem Kim Berg sd
medlem Bella Forsgrén gröna (delvis)
medlem Hilikka Kemppi cent (delvis)
medlem Terhi Koulumies saml
medlem Hanna-Leena Mattila cent
medlem Ville Merinen sd
medlem Ilmari Nurminen sd
medlem Minna Reijonen saf
medlem Päivi Räsänen kd (delvis)
medlem Pia Sillanpää saf
medlem Oskari Valtola saml
medlem Henrik Wickström sv
medlem Ville Väyrynen saml
ersättare Jari Koskela saf (delvis)
ersättare Milla Lahdenperä saml.

Sekreterare var

utskottsråd Harri Sintonen.

Betänkande ShUB 17/2023 rd
Reservation 1 /sd, gröna, vänst

Reservation 1

Motivering

Indexfrysningarna försämrar låginkomsttagarnas försörjning oskäligt

Regeringen föreslår att indexjusteringarna av flera sociala trygghetsförmåner ska frysas för 2024—2027. Frysningarna gäller bland annat utkomstskydd för arbetslösa, allmänt bostadsbidrag, bostadsbidrag för pensionstagare, studiepenning, studiepenningens försörjarförhöjning och läromaterialstillägg samt sjuk- och föräldradagpenningar till minimibelopp och FPA:s rehabiliteringsförmåner. Frysningen gäller också mottagningspenning och brukspenning enligt lagen om mottagande av personer som söker internationellt skydd och om identifiering av och hjälp till offer för människohandel. Indexjusteringarna ska lämnas ogjorda i fyra år, dock så att den maximala effekten är högst -10,2 procent. Detta innebär en betydande permanent nedskärning i de sociala förmåner som fryses. Vi är inte för en indexfrysning av förmåner och föreslår att regeringens proposition förkastas.

I propositionen står det att enligt en rapport från gruppen för bedömning av grundtrygghetens tillräcklighet räcker Finlands grundskyddsförmåner tillsammans med bostadsbidraget inte till för att täcka konsumtionsnivån enligt referensbudgetarna, med undantag för garantipensionen. Grundtryggheten är svagast i områden med höga boendekostnader, dvs. i stora städer, men utkomststödet jämnar ut regionala skillnader, eftersom det ersätter de mindre bemedlades skäliga boendeutgifter helt och hållet. Nu tänker regeringen inte bara frysa förmånsindexen utan också bland annat påtagligt sänka bostadsbidraget och skärpa de boendeutgifter som godkänns i utkomststödet. Också Europeiska kommittén för sociala rättigheter har upprepade gånger redan tidigare bedömt att nivån på Finlands grundtrygghet är för låg för att uppfylla kriterierna för ett tillräckligt minimiskydd. Finland har fått flera anmärkningar av kommittén. Regeringens proposition om att frysa indexen för grundtrygghetsförmåner under flera år försvagar varaktigt nivån på grundtryggheten och försämrar den också i förhållande till utkomststöd som är avsett som en sista utväg.

De sakkunniga har kritiserat nedskärningarna och deras kumulativa konsekvenser för låginkomsttagare och familjer som redan i princip har svårt att klara av vardagsutgifterna, särskilt nu när inflationen tilltagit. Även grundlagsutskottet ser det som oroväckande att regleringen slår hårdast mot låginkomsttagare och hushåll. Också enskilda avdrag på tiotals euro från förmånen är stora för låginkomsttagare. För mottagare av två eller flera förmåner upprepas konsekvensen av att indexjusteringar inte görs redan under ett år, eftersom ändringen samtidigt riktar sig mot flera förmåner. Om många familjemedlemmar får förmåner, mångdubblas konsekvenserna.

Enligt finansministeriets bedömningspromemoria är indexfrysningarnas sysselsättningseffekt cirka 18 600 sysselsatta. För den överlägset största delen av förmånstagarna innebär frysningen av indexen dock bara en nedskärning i vardagsförsörjningen. Enligt propositionen ökar antalet låginkomsttagare med 41 600 personer, av vilka 3 900 är barn. Enligt Folkpensionsanstaltens uppskattning kommer antalet barn som bor i familjer med låga inkomster att öka med 2,8 procent på grund av propositionen. Omkring 120 000 barn i Finland lever redan nu i familjer med låga inkomster och barnfattigdom och följderna av den är vardag för alltför många barn och unga. Pro-

Betänkande ShUB 17/2023 rd
Reservation 1 /sd, gröna, vänst

positionen kommer att öka behovet av utkomststöd. Enligt propositionsmotiven ökar utgifterna för utkomststöd nästa år med 12,1 miljoner euro och som mest med 40 miljoner euro 2027. Det bör noteras att utkomststödet är en starkt kontrollerad och behovsprövad förmån i sista hand. En ökning av användningen av förmånen är inte en förnuftig social- eller sysselsättningspolitik. Det har också konstaterats att när behovet av utkomststöd blir långvarigt, ökar också hälso- och välfärdsproblemen och den generationsöverskridande utsattheten. I synnerhet när behovet av utkomststöd drar ut på tiden blir problemen med barnens välbefinnande vanligare. Enligt utskottets sakkunnigutfrågning hade nästan tre av fyra barn till föräldrar som fått långvarigt utkomststöd också fått utkomststöd själva och nästan hälften saknade examen efter grundskolan. Ekonomiska svårigheter syns i de ungas liv till exempel som psykiska problem som kräver behandling, svaga skolbetyg och en kortare utbildningsväg.

Garantipension och folkpension lämnas utanför frysningarna och på så sätt tryggas pensionärernas försörjning. Denna frysning gäller dock bostadsbidraget för pensionstagare, som många pensionärer med de allra lägsta inkomsterna får. Utanför frysningarna lämnas å sin sida den årliga självrisk för läkemedelsersättning (det s.k. läkemedelstaket), vilket innebär att den övre gränsen för självrisk för de läkemedelskostnader som ersätts stiger. Också en höjning av klientavgifterna inom social- och hälsovården ingår i regeringens program, liksom en höjning av momsen på läkemedel. Tillsammans försvagar dessa åtgärder ytterligare villkoren för pensionärerna med de allra lägsta inkomsterna. Bostadsbidraget för pensionstagare har stor betydelse som komplement till en liten pension. Det bör också beaktas att pensionstagarna har begränsade möjligheter att få extra inkomster.

Indexfrysningarna gäller också studerandenas studiepenning och försörjarförhöjning. Dessutom försämrar frysningen av bostadsbidraget och regeringens massiva nedskärning av bostadsbidraget de studerandes försörjning. Indexhöjningar av studiepenningen har gjorts i varierande grad under årens lopp och därför har studiepenningen förlorat sin köpkraft redan före den nu aktuella propositionen till ett värde av cirka 160 euro under de senaste 30 åren. Indexfrysningen av studiepenningen försämrar stödet med uppskattningsvis 31,70 euro per månad jämfört med en indexhöjd nivå 2027. För ensamboende heltidsstuderande innebär indexfrysningen av bostadsbidraget å sin sida en nedskärning på 32—48 euro 2027. Indexfrysningarnas inverkan för en ensamboende heltidsstuderande är alltså 64—80 euro i månaden. Dessutom är nedskärningen av bostadsbidraget för studerande i genomsnitt 76 euro i månaden. Nedskärningar i denna storleksklass är mycket stora eftersom studerande har låga inkomster. Nedskärningarna inverkar inte bara på försörjningen i vardagen utan också på studieframgången. Incitamenten att börja eller fortsätta studera försvagas, eftersom påbörjandet av studier skulle innebära att de månatliga inkomsterna försämrats kraftigt. Situationen försvåras särskilt för unga personer från familjer med lägre inkomster och för de studerande som har det sämst ställt. Propositionen ökar den ekonomiska differentieringen mellan de studerande, försvagar studieförmågan och ökar också skuldsättningen. Studiestödet ska möjliggöra studier på heltid och göra det möjligt för studerande att koncentrera sig på sina studier och avlägga examen enligt planerad tidtabell.

Frysningen gäller också mottagningspenning och brukspenning enligt lagen om mottagande av personer som söker internationellt skydd och om identifiering av och hjälp till offer för människohandel. Mottagningspenningen är ett utkomstskydd i sista hand, såsom utkomststöd, som nu har lämnats utanför indexfrysningarna. Båda förmånernas indexkoppling har också garanterat en

Betänkande ShUB 17/2023 rd
Reservation 1 /sd, gröna, vänst

anknytning mellan den nationella sociala tryggheten och mottagningspenningen så som mottagningsdirektivet kräver. Mottagningspenningen fastställdes 2011 till 70 procent av utkomststödets grunddel. En bristfällig grundläggande försörjning ökar risken för sårbarhet och exponering för människohandel. Till exempel offer för människohandel är ofta utsatta och kan vara helt beroende av den eller de som begår människohandelsbrottet. Enligt grundlagsutskottet har förslaget till bestämmelse om mottagningspenning inte alls granskats i propositionen om indexfrysningar mot 19 § 1 mom. i grundlagen, vilket är en allvarlig brist i propositionen. Vi anser att också mottagningspenningen bör indexhöjas enligt lag och grundlagsutskottets uppmaning att bedöma om mottagningspenningen bör lämnas utanför indexfrysningen borde ha beaktats.

I propositionen föreslås det också att barnbidragets ensamförsörjartillägg höjs och att barnbidraget för barn under tre år samt för det fjärde och femte barnet plus ytterligare barn höjs. Höjningarna kompenserar inte i tillräcklig utsträckning de frysningar av förmåner som nu föreslås och i synnerhet inte regeringens övriga försämringar av förmånerna. Höjningarna av barnbidragen riktar inte bara till dem för vilka regeringen skär ner och fryser förmånerna, utan också till dem som har bra inkomster och som får barnbidrag. Däremot förbättrar höjningarna inte ekonomin för de barnfamiljer som har de allra lägsta inkomsterna, dvs. de barnfamiljer som får utkomststöd.

Vi upprepar vår kritik mot de tidigare nedskärningarna för att regeringen gör åtskilliga massiva nedskärningar i grundtryggheten som drabbar samma människor och familjer och kumuleras också i framtiden. Propositionerna har upprättats utan tillräckliga bedömningar av de samverkande konsekvenserna. Trots de sakkunnigas vägande yttranden och grundlagsutskottets anmärkningar har regeringen inte varit beredd att lämna utskottet en samlad bedömning – särskilt med avseende på de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna – för att garantera behörigt lagstiftningsarbete.

Förslag

Vi föreslår

att riksdagen godkänner lagförslag 4 utan ändringar,

att riksdagen forkastar lagförslag 1—3 och

att riksdagen godkänner ett uttalande. (Reservationens förslag till uttalande)

Reservationens förslag till uttalande

Riksdagen förutsätter att statsrådet bereder lagstiftningsändringar som också garanterar att barnfamiljer som får utkomststöd får en inkomst som motsvarar den föreslagna höjningen av barnbidraget.

Betänkande ShUB 17/2023 rd
Reservation 1 /sd, gröna, vänst

Helsingfors 4.12.2023

Ilmari Nurminen sd
Krista Kiuru sd
Kim Berg sd
Ville Merinen sd
Bella Forsgrén gröna
Laura Meriluoto vänst

Betänkande ShUB 17/2023 rd
Reservation 2 /cent

Reservation 2

Motivering

Vi ställer oss bakom regeringens mål att stärka de offentliga finanserna genom att öka incitamenten för arbete och avveckla bidragsfällor som blir ett hinder för att ta emot arbete. Vi måste få ordning på ekonomin och skapa en hållbar grund för samhället. Detta för att vi ska ha kvar välfärdsstaten också i framtiden. Ekonomisk tillväxt och arbetstillfällen är de mest hållbara lösningarna på Finlands problem med skuldsättning och underskott.

För Centern är det viktigt att nedskärningarna i den sociala tryggheten görs rättvist och utifrån övergripande konsekvensbedömningar. Utskottet har samtidigt behandlat lagförslagen om allmänt bostadsbidrag och utkomstskydd för arbetslösa. Enligt de sakkunniga som utskottet hört kommer de nedskärningar som föreslås i dessa lagförslag att drabba samma grupper av människor. Ministerierna har dock inte kunnat bedöma de sammantagna konsekvenserna av nedskärningarna i den sociala tryggheten på ett tillfredsställande sätt.

Vi ställer oss bakom lagförslaget men uttrycker särskild oro över de eventuella konsekvenserna för barnfamiljer och kvinnor med låga inkomster. Lagen om frysning av index kommer att öka välfärdsområdenas utgifter.

Barnfamiljer

Vi anser att de föreslagna höjningarna av barnbidragen i sig är positiva med tanke på stödet till familjer och minskningen av barnfamiljsfattigdomen. De kompenserar dock inte för andra nedskärningar i den sociala tryggheten som drabbar många familjer med låga inkomster, utan behandlar dem sinsemellan ojämnt.

Enligt Institutet för hälsa och välfärd ökar de sammantagna konsekvenserna av regeringens planerade åtgärder risken för fattigdom bland barnfamiljer betydligt bland annat utifrån social- och hälsovårdsministeriets samlade bedömning. När sloandet av barnförhöjningarna inom utkomstskyddet för arbetslösa delvis kompenseras med höjningar av barnbidraget innebär det rent konkret att inkomster överförs från barnfamiljer med låga inkomster till barnfamiljer med bättre inkomster. Vi instämmer i Institutet för hälsa och välfärds bedömning att de olika åtgärderna sammantaget inte når målet att förbättra barnfamiljernas försörjning, utan snarare kan deras effekt visa sig bli den motsatta.

Att indexjusteringarna av stödet för hemvård och stödet för privat vård uteblir inverkar på efterfrågan på offentlig småbarnspedagogik.

Kvinnor med låga inkomster

Vid sakkunnigutfrågningen uttrycktes det upprepade gånger farhågor om att indexfrysningen av många förmåner drabbar kvinnor i högre grad än män. I småbarnsfamiljer väntas fler kvinnor än

Betänkande ShUB 17/2023 rd
Reservation 2 /cent

män bli drabbade av att indexhöjningar uteblir. Föräldradagpenningens minimibelopp betalas klart oftare till kvinnor än till män.

Också nedskärningarna i utkomstskyddet för arbetslösa har bedömts drabba kvinnor mer än män, eftersom kvinnor oftare får till exempel barnförhöjningar. Avskaffandet av det skyddade beloppet drabbar särskilt kvinnor, eftersom deltidsarbete är vanligt inom den kvinnodominerade handelsbranschen. Också minimibeloppet av sjukdagpenningen betalas något oftare till kvinnor än till män. Dessutom är en större del av dem som får studiepenning kvinnor. Både allmänt bostadsbidrag och bostadsbidrag för pensionstagare betalas oftare till kvinnor än till män.

Välfärdsområdena

Största delen av klienterna inom heldygnsomsorgen för äldre är mottagare av bostadsbidrag för pensionstagare.

Omsorgstjänster som omfattar boendet produceras i huvudsak för serviceanordnaren, det vill säga välfärdsområdena. Producenterna av omsorgstjänster har långfristiga hyresavtal med ägarna till de fastigheter där omsorgen tillhandahålls. Hyreshöjningarna följer till stor del levnadskostnadsindexet. Ett hyresavtal för serviceboende ingås mellan serviceproducenten och den boende. Med avvikelse från ett sedvanligt hyresförhållande inkluderar hyran kostnader för el, uppvärmning, vatten och underhåll av fastigheten, varför hyrorna på sina håll redan nu är så låga att de inte täcker kostnaderna.

I praktiken är det numera vanligt att omsorgsproducentens rätt att ta ut hyra har begränsats till Folkpensionsanstaltens maximiersättning för bostadsbidraget för pensionstagare. Om den ersättning som tas ut för boende fryses till 2023 års nivå, överförs det höjningstryck som frysningen av folkpensionsindex medför på servicepriserna för vården, vilket försvårar/snedvrider en jämförelse av kostnadsnyttoeffekten av sätten att producera omsorg. Höjda servicepriser skulle dock direkt försämra välfärdsområdenas budget för 2024.

Vi är oroadе över att regeringen inte i tillräcklig utsträckning har kartlagt vilka konsekvenser indexfrysningen av bostadsbidraget för pensionstagare har för välfärdsområdenas ekonomi. Välfärdsområdena kämpar med underskott som föranletts av flera oförutsedda förändringskostnader, så eventuella nya extra utgifter måste förutses.

Förslag

Vi föreslår

att riksdagen godkänner lagförslagen och

att riksdagen godkänner två uttalanden. (Reservationens förslag till uttalanden)

Betänkande ShUB 17/2023 rd
Reservation 2 /cent

Reservationens förslag till uttalanden

- 1. Riksdagen förutsätter att regeringen följer vilka konsekvenser indexfrysningarna har för försörjningen för barnfamiljer och kvinnor med låga inkomster.*
- 2. Riksdagen förutsätter att regeringen bevakar vilka konsekvenser indexfrysningen av bostadsbidraget för pensionstagare eventuellt har för välfärdsområdenas ekonomi.*

Helsingfors 4.12.2023

Hilkka Kemppi cent
Hanna-Leena Mattila cent